

Jan Mårtenson

Svarta affärer

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Varje eventuell likhet med levande eller döda personer (förutom Johan Kristian Homan och Cléo de Merode) liksom med återgivna händelser är oavsiktliga tillfälligheter.

Wahlström & Widstrand
www.wwd.se

Copyright © Jan Mårtenson 2024
Omslag Anders Timrén
Omslagsfoton Shutterstock, iStockphoto, Alamy
Tryck ScandBook, EU 2024
ISBN 978-91-46-24231-4

Ett stort tack till alla följare av antikhandlare Homans bisarra öden och äventyr i brottsbekämpningens tjänst, berättade i ett femtiotal böcker. Här kommer en till ...

Varma hälsningar
Jan Mårtenson, författare och medbrottsling

Kapitel 1

Jag såg på honom där vi satt på Björkesta, den gamla herrgården från 1700-talet. Francines föräldrahem. Vi satt i biblioteket, mitt favoritrum. Inbundna volymer, sekelgamla, täckte väggarna med sina bokryggar i dekorativa skinnband. Voltaire och Rousseau trängdes med svenska klassiker som Linné och Stagnelius. Stora dubbeldörrar vette ut mot sommaren och parken med de tunga, dunkelgröna lövmassorna. Från långt borta kom skogsduvornas milda kutter.

Han var storvuxen, hade buskiga ögonbryn, kraftig näsa och inbäddade ögon i de kraftfulla ansiktsdragen. Auktoritär, han utstrålade makt.

Sigvard Halvarsson var Archibalds gamle vän, min svärfar Archibald alltså, och båda hade ett militärt förflutet som reservofficerare, och båda hade gått på Lundsberg. Halvarssons hade också stora egendomar med mycket skog.

Han hade ringt, helt apropå, Sigvard, och berättat att han var på väg till Stockholm för ett styrelsesammanträde och tänkt titta in och hälsa på när han ändå hade vägarna förbi. De hade ju inte setts på ett tag, han och Archibald.

– Kom över i all enkelhet, hade Archibald sagt.

– Det behövs ingen enkelhet för min skull, hade svaret blivit och båda hade skrattat.

Nu satt vi här i den bekväma soffgruppen i biblioteket med

vita koppar och svart kaffe. Omelett och lättöl hade vi serverats i det rustika köket där den stora, murade spiskåpan lämnats kvar och förstärkte det hemtrevliga intrycket.

– Som jag nämnde ute i köket, sa Sigvard, har jag ett viktigt möte med Stora Ensos styrelse, gamla Stora Kopparberg alltså, Sveriges äldsta aktiebolag, jag har vissa intressen där, men nu är det ju finskt.

– Vissa intressen, upprepade Archibald. Dagens understatement. Jag trodde du ägde det.

Han log och hällde upp mer kaffe till oss.

– Inte än, men snart. Sigvard skrattade. Men mitt besök i Stockholm handlar inte bara om sammanträdet, jag ska göra affärer också.

– Det låter spännande, sa Claudette, min franska svärmor.

Intressant, tänkte jag som hade tjuvstartat min semester. Francine, ”min unga hustru” som jag kallar henne, skulle komma ner till Björkesta först om några dagar. Om jag nu lyssnade noga kanske jag skulle få några börstips, bli en insider.

– Spännande, det är det verkligen och det gäller svensk historia, sa Sigvard. Jag ska på auktion. Det handlar om ett fat.

– Nu tar du väl ändå i, sa Archibald. Ett fat? Svensk historia? Har det kanske tillhört Kristian Tyrann och använts vid midnatten före Stockholms blodbad? Han skrattade.

– Det är ett stort fat ur Gripsholmsservisen, sa Sigvard allvarligt, kinesiskt, från 1700-talet och har tillhört en annan kung, Gustav III.

– Men han hade väl ändå många fat, sköt Claudette in och log. Det kan väl inte vara så märkvärdigt?

– Jo, det är faktiskt just det det är. Gustav III fick en stor, magnifik servis av Ostindiska kompaniets direktion. Ostindiska känner ni väl till, det var ett av dåtidens största företag i Sverige. Deras intäkter beräknades till mer än den svenska statsbudgeten.

Dom handlade med Kina och importerade bland annat porslin, kryddor och sidentyger. Och som ni kanske vet så samlar jag just porslin. Antikt.

Det verkade nästan lite bisarrt, tänkte jag och såg på Sigvard. Att den här kraftige mannen med sina stora händer skulle samla på spröda och ömtåliga porslinsföremål, som såg ut att kunna gå sönder bara man tittade på dem.

– Ja, jag vet att du samlar, sa Claudette. Och vi har faktiskt också en hel del porslin från den tiden. Ostindiskt, Rörstrand och Marieberg, till exempel. En stor servis bland annat.

– Trevligt, fortsatte Sigvard. Man beräknar att Ostindiska kompaniet tog in omkring femtio miljoner föremål till Sverige under den här perioden, och delägarna var smarta. När skeppen från Kanton lossat lasten i Göteborgs hamn såldes den snabbt på auktion och affärshandlingarna brändes för att skattmasarna inte skulle bli inblandade.

– Det fanns tydligen skatteplanering redan på den tiden, konstaterade Archibald. Tack för tipset. Jag ska tänka på det när jag avverkar skog nästa gång.

– Lycka till, sa Sigvard.

Alla skrattade, jag också, fast jag inte ägde någon skog. Men jag skulle berätta för Francine, hon är ju kapitalisten i familjen, vilket min konkurrent, vän och granne i Gamla stan, Eric Gustafson, ofta påminner mig om, elak som han är.

– Men för att återkomma till mitt fat, sa Sigvard, så kommer det att bli kronan på verket, rosen på tårtan i min samling. Fatet är magnifikt, ganska stort, i blänkande vitt porslin med små, blå kungakronor runt mittpartiet, med riksvapnets tre guldkronor i centrum mot en blå bakgrund, omslingrat av en lagerkrans i guld. Och fatets kant är också förgylld. Sen finns namnet med som varudeklaration i stora förgyllda bokstäver. ”Grips Holm.”

– Det låter dyrt, konstaterade Archibald, men du har ju råd.
– Man får ingenting ta med sig när man försvinner, sa Sigvard, men jag kan njuta av fatet så länge jag lever. Och för att lugna mitt samvete, och min fru, så kallar jag det för en investering. Aktier, exempelvis, går ju både upp och ner, Gustav III där- emot står sig och går bara upp. Och någon ny Gripsholmsservis kommer inte att skapas.

– En kraftkarl, summerade Archibald när vi vinkade adjö från trappan på Björkesta, Adelcrantz vackra 1700-talsbyggnad, den berömde arkitekten som bland annat också ritat gamla Operan i Stockholm och drottning Lovisa Ulrikas graciösa slottsteater ute på Drottningholm.

– Jag har känt Sigvard i hela mitt liv och han är trevlig som ni märkte, fortsatte han, men han har tydligen varit lite hårdhänt i affärer sägs det och lär ha fått många ovänner längs vägen.

– Man ska inte tro på rykten, förmanade Claudette, men jag förstår mig bara inte på hans samlarmani. Han verkade ju besatt av det där gamla fatet.

– Det finns samlare till allt, sa jag, och det märks i min affär. Folk samlar på allt från gamla mynt till ölglasunderlägg från engelska pubar. Det blir till en passion.

– Jag var själv samlare när jag var grabb. Archibald log. I det lilla formatet. Frimärken. Man behövde inte mycket pengar och det var bildande, både historia och geografi ingick. Och ibland gjorde jag klipp, som när jag hittade gamla skilling banco- märken på vinden.

På eftermiddagen satt jag på terrassen utanför biblioteket och brottades med min gamla dator. Det fanns en del att ta igen när det gällde bokföring och annat. Ett stort glas fläderbloms- saft och några av kung Oscars pepparkakor underlättade,

liksom tanken på att kvällen skulle belöna mig med en iskall dry martini. Och jag tänkte på ginens centrala plats i vår alkoholkultur, ”ett slags engelskt brännvin”, för att tala med Svensk uppslagsbok.

Ursprungligen hade ginet använts medicinskt. Enbär, som är en viktig beståndsdel i tillverkningen, ansågs långt tillbaka vara botemedel mot ett otal sjukdomar, allt från tandvärk och njurbesvär till huvudvärk och pest.

När det gällde framställningen av gin var Nederländerna en viktig scen, och även för den globala spridningen av ”brännvinet” – en aktivitet där även England var en viktig medspelare. Det sägs att inför och under viktiga slag fick soldaterna en slurk ”Dutch courage”, ”holländskt mod”, för att stärka sig, till exempel under trettioåriga kriget. Citronskal kunde också höja smaken, liksom torr vermouth.

Men medaljen hade en baksida. Ginens popularitet växte, inte minst i England, och medförde fattigdom och misär under flera århundraden och tvingade myndigheterna under 1800-talet att ta till åtgärder för att motverka missbruket.

Jag kom att tänka på kopparsticket av den berömde konstnären och satirikern William Hogarth, *Gin Lane*, som jag nyligen sålt. Det föreställde en grupp till nästan medvetlöshet utslagna människor i en av Londons gränder.

Men min Bombay Sapphire och jag är vänner och min blygsamma konsumtion är begränsad till någon gång i veckan.

– Egentligen tycker jag inte om skvaller, sa Claudette när vi åt middag i det restaurerade lantköket. Den tinade gösgrytan hade fått sällskap av en källarsval Sancerre från hennes lilla familjeslott i Loiredalen.

– Du är en ädel människa, Claudette.

Archibald log mot henne och höjde sitt glas i en skål.

– Jag vet att det talas om att Sigvars bolag rört sig i illegala vapenhandlarkretsar, fortsatte han, men jag ser det som elakt förtal. Är man så framgångsrik som Sigvard är det alltid folk som vill en illa, men jag tror inte han bryr sig.

– Det var inte kulor och krut jag menade när jag sa skvaller, sa Claudette. Jag tänkte på vad folk säger om hans äktenskap. Hans fru Gabrielle är jättesnygg och vacker. Femton år yngre än sin man och det verkar uppfattas som ett problem.

– Skitprat, avbröt Archibald.

– Det där hörde jag inte, snäste Claudette. Men Sigvars fru verkar inte främmande för tanken att se sig om på marknaden, om du förstår vad jag menar.

– Jag förstår att du lyssnar på en massa skvaller från dina lunchkompisar, fortsatte Archibald. Men det tycker jag verkligen du ska lägga av med. Det är bara avundsjuka gamla kärningar som älskar att prata skit, särskilt om dom som är yngre, vackrare och rikare.

På kvällen gick jag till sängs med Torsten Ehrenmark, hans memoarer alltså, där hans litterära begåvning kom till sin rätt. Han var en framstående journalist som ibland växlade sin talang i småpengar när han regelbundet publicerade små, humoristiska kåserier om livets vardagliga förtretligheter i DN.

Ehrenmarks memoarer tar sin utgångspunkt när han rövdades bort från sina riktiga föräldrar av sina strängt religiösa farföräldrar. Föräldrarna var verksamma i ett resande teatersällskap och flackade runt i Sverige under mycket blygsamma omständigheter och ansågs inte lämpliga att ta hand om sitt barn, som de ägnade ett vagt intresse. Den enda kontakten med pojken var länge en anonym julklapp.

Den lille Ehrenmark levde i okunnighet om vad som hänt, farföräldrarna bevarade sin dystra hemlighet, men han började

så småningom lägga ihop två och två, sedan han insett att det fanns ett dolt mysterium i hans liv.

Torstens memoarer borde vara en miniklassiker i den svenska memoarlitteraturen, tänkte jag när jag efter en stund slog igen boken och flyttade Cléo, min vackra siameskatt, från min huvudkudde ner till sängens fotände. Så somnade jag.

Några dagar senare var jag tillbaka i Stockholm. Francine hade fått förhinder och inte kunnat köra ner till Björkesta som vi planerat. ”Rikets säkerhet”, hade hon förklarat och jag förstod. Plikten framför allt. Vi fick åka ner när det aktuella läget, vad det nu kunde handla om, hade stabiliserats, och det fick jag finna mig i. Jag avstod från att fråga eftersom jag visste vad svaret skulle bli.

Så nu satt jag här inne på mitt lilla kontor i affären på Köpmangatan och gick igenom posten som lagrat sig under brevinkastet vid ingångsdörren, med Cléo på sin vanliga plats vid fönstret ut mot gården med den stora, bladrika kastanjen.

Jag ögnade igenom brevsörden, och det var snabbt gjort. Ingenting speciellt, ingenting brådskande. Räkningar för el och telefon, inbjudningar till utställningar, några annonsbroschyrer och ett brev från en gammal kund som samlade på danska jultallrikar från Bing & Grøndahl. Han undrade om jag fått in någonting nytt av intresse. Han hade en nästan komplett samling.

Ett erbjudande från Ica fanns också. Jag kunde få en fläskytterfilé för 49:90.

Det måste jag ta hem och visa Francine, tänkte jag. Då blir hon säkert glad.

– Det finns samlare till allting, sa jag till Cléo, men hon verkade mer intresserad av den tjatrande sparvflocken i kastanjens lövverk. Och jag tänkte på Sigvard Halvarsson och hans

ostindiska fat ur Gripsholmsservisen, den som tillhört Gustav III. Hade han klarat sig i konkurrensen vid auktionen?

Sven Hedins kamelklocka avbröt mina funderingar. En kund, en köpare eller säljare? Förmodligen någon som bara ville titta, tänkte jag och gick ut i affären.

Kapitel 2

Till min stora förvåning var det inte någon vanlig kund som stod där. Det var Sigvard Halvarsson och han log mot mig.

– Jag fick ju ditt kort nere på Björkesta och jag tänkte hälsa på för att se om du har nånting intressant på dina hyllor.

– Du är välkommen, men tyvärr kommer du nog inte hitta nånting från Gripsholmsservisen. Hur gick det, köpte du ditt fat?

– Det gjorde jag och det var min gamle kompis Knut Knutson som höll i klubban. En trevlig karl, du känner honom säkert.

– Ja, jag har ju handlat en hel del där. Sympatisk och duktig. Han har ryckt upp Uppsala Auktionskammare till en av dom större på marknaden. Fick du ett hyggligt pris?

– Smakar det så kostar det, men jag ska inte klaga. Och provisionen kommer till. Det är faktiskt en ganska fiffig verksamhet auktionshuset bedriver. Man tar provision av både säljare och köpare, för föremål man inte ens äger.

– Jag vet, sa jag, men jag har förstått att dom också har höga omkostnader, mycket personal på expertnivå. Och några av dom ger också ut påkostade kataloger med perfekta foton på varje objekt, ofta med ett medföljande expertutlåtande.

– Men jag ser köpet som en investering, sa Sigvard. Aktiekurserna svajar åt olika håll, men Gustav III står stadigt.

Sigvard skrattade och jag höll med. Han hade ju fört ett liknande resonemang på Björkesta.

– Jag har sett flera bolag gå upp som en sol och ner som en pannkaka, särskilt inom nya, hypade sektorer, sa jag.

Sigvard tittade sig om i lokalen.

– Har du några särskilda guldkorn att visa mig? Jag är för bekväm för att gå omkring och leta och du har säkert nånting i ditt kassaskåp.

– Tyvärr inte, men jag kan bjuda på nybryggt kaffe och några pepparkakor från i julas.

– Perfekt, då har jag inte gått hit förgäves. Sigvard log. Och gärna ett stort glas kallt vatten.

När vi satt i min långa, gustavianska representationssoffa, såg Sigvard allvarligt på mig.

– Jag ljög för dig nyss, sa han. Jag kom inte för att fynda i dina samlingar. Jag har ett problem.

– Det har du? sa jag.

– Verkligen, och jag hoppas att du kan hjälpa mig.

Jag satt tyst och såg på honom.

– Nu förstår jag inte, du får förklara, sa jag. Vad är ditt problem och hur kan jag hjälpa till? Vill du ha hjälp med ett bankrån?

– Verkligen inte, Sigvard skrattade, men blev med ens allvarlig. Archibald har berättat för mig nån gång att du varit inblandad i några brottmål och bidragit med framgång. Och Francine är ju en av cheferna inom Säpo. Du måste ha ett stort nätverk på den kanten, tänker jag. Och jag ska vara tydlig. Ett av företagen i min koncern har råkat i trubbel. Det är ett bra företag med stora vinstmarginaler, solitt och hederligt, men nu har det råkat i trubbel, som sagt. Han tystnade och såg på mig.

– Och?

– Vadå och?

– Jag hör vad du säger, sa jag, men hur kommer jag in i bilden? Och vad handlar det om, mera i detalj alltså.

– För att fatta mig kort så gäller det förskingring och utpressning, sa Sigvard. Det har visat sig att vår vice vd, en turk som heter Mehmet nånting, med en massa konsonanter efter, har förnillat stora belopp och dessutom lär ha sysslat med lite ”affärer” vid sidan om där han utnyttjat bolaget.

– Både förskingring och privat verksamhet inom bolaget, sa jag, det låter allvarligt.

– Verkligen, och det värsta är att jag kan bli indragen.

– Hur då, menar du?

– Jag äger ju bolaget och är styrelseordförande, så jag får ta smällen om den kommer.

– Om den kommer, nu fattar jag inte riktigt. Har inte smällen kommit än?

– Jag talar om utpressning. Sigvard lät allvarlig. Den där figuren har erbjudit oss en ”deal”. Om vi släpper anklagelsen mot honom om förskingring, liksom att vi inte går till botten med hans privata ”affärer”, så ska han i sin tur inte anmäla oss. Och han sitter säkert, säger han, påstår att det inte finns nåt utlämningsavtal med Turkiet, där han nu håller sig gömd. Han är ju turkisk medborgare.

– Men jag förstår inte, sa jag. Vad skulle han kunna anmäla er för?

– Ett mycket allvarligt brott mot FN:s och EU:s resolutioner och sanktioner om vapenhandel, sa Sigvard. Det gäller bland annat drönare och raketer som Putin använder i Ukraina. På nåt sätt påstår han att vårt krigsmaterial har hamnat i Ryssland.

Jag satt tyst, lyssnade. Drönare! Jag insåg att Sigvard hade rätt. Han hade problem om det han sa stämde, ett stort problem med internationella dimensioner och komplikationer.

– Drönarna smugglas utomlands och skickas vidare till bland annat Iran för att sen hamna hos ryssarna.

– En fantastisk historia, sa jag. Men jag förstår verkligen inte hur jag skulle kunna hjälpa dig. Jag har nån gång blivit indragen i en mordutredning, men det här är långt över min horisont. Att dras in i spelet om vapenresolutioner från FN och EU, för att inte tala om Nato, är nånting jag gärna avstår från. Men jag har ett förslag.

– Det har du? sa Sigvard.

– Min kusin, Jonas Berg, är i väntan på en ny ambassadörspost sakkunnig på UD och samordnare i Regeringskansliet när det gäller terrorism, sanktioner och annat. Han är mycket trevlig och kunnig med ett stort, internationellt kontaktnät. Ser bra ut, mycket bättre än jag. Charmig och i början var jag nästan lite tveksam till att sammanföra honom med Francine, men det har gått bra. Jag vet inte om han skulle vilja prata med dig, men jag kan ringa och fråga honom.

Som jag förutsett var Jonas mycket tveksam, nästan förargad när vi träffades några dagar senare över en lunch på Sällskapet, den mer än tvåhundraåriga herrklubben på Arsenalsgatan. När jag berättat om Sigvard Halvarsson utan att nämna hans namn, vi hade ju haft ett förtroligt samtal, jag och Sigvard, la Jonas ner kniv och gaffel, satt tyst och såg på mig.

– Visserligen är jag van vid dina stolligheter, sa han långsamt och allvarligt, men det här är ta mig fan det mest bisarra jag har hört från dig. Du är alltså inblandad på högsta nivå i kriget i Ukraina. Illegal vapenhandel med drönare, trots EU:s och FN:s resolutioner och sanktioner. Inte dåligt jobbat för en antikhandlare på Köpmangatan i Gamla stan.

Jonas lät sarkastisk, och jag kunde till viss del förstå honom.

– Du har missförstått mig, sa jag. Jag är inte inblandad i några som helst internationella skumraskaffärer. Den här killen är en gammal kompis till min svärfar, rik som ett troll, med många

bullar i luften. Jag har bara träffat honom några gånger och han bad mig om ett råd.

– Då kan *du* få ett gott råd omgående, sa Jonas. Spring, spring för livet innan CIA och ryssarnas underrättelsetjänst hälsar på i din lilla butik. Börjar du samarbeta med den där figuren kan det gå illa, riktigt illa.

– Men jag samarbetar verkligen inte med honom, sa jag. Jag har bara lyssnat på vad han sagt. Och jag förstår att han är desperat eftersom han vänder sig till mig av alla människor. Men han bad ju inte om nånting konkret, han ville bara få allmänna synpunkter på hur han skulle kunna agera för att dra sig ur den här egendomliga historien.

– Och det skulle alltså du kunna bidra med genom alla dina kontakter på högsta nivå?

Jonas log och ironin var fullt märkbar.

– Jag förstår om du inte vill bli indragen i hans problem, sa jag, men jag har i alla fall försökt.

– Det har du och jag har ett förslag. Jag tycker att du i lugn och ro berättar det här för Francine. Säpo skulle säkert uppskatta din information. Och dessutom kunna informera sina utländska kolleger. I den sektorn ingår ju att utbyta tjänster när det gäller underrättelser av det här slaget.

Vad har jag gjort? tänkte jag och suckade medan jag såg på Jonas. Nu hade jag ändå lagt mig i. Jag var på väg att sätta en snöboll i rörelse som mycket väl skulle kunna starta en större lavin. Ingen visste hur det här kunde sluta.

– Tack för tipset, sa jag. Jag ska ta det vidare till min kontakt, så får han avgöra hur han ska fortsätta. Och jag hoppas att det stannar mellan oss, han kan säkert lösa sina problem och jag vill inte att nån utomstående ska lägga sig i. Vi hade ju ett förtroligt samtal.

– Klokt, sa Jonas, och jag lovar och svär att jag inte ska berätta för nån att jag fått veta från min kusin, som har en antikaffär

i Gamlas stan, att han fått tips om illegala vapenaffärer med drönare till Putin.

– Det känns betryggande, då kan jag sova gott i natt, sa jag och vi skrattade båda.

På min väg över Norrbro tillbaka till affären var jag nöjd med mitt beslut att inte lämna ut Halvarssons namn. Jag visste ju egentligen inte vad som konkret låg bakom det Sigvard berättat. Det var mest svepande uttalanden i diffusa termer om förskingring och illegal försäljning av drönare. Var det fakta eller bara antaganden och gissningar från hans sida?

På kvällen följde jag Jonas råd och berättade för Francine. Jag insåg vad som komma skulle. Och jag fick rätt i mina farhågor. Hon inledde med den gamla vanliga visan, om att jag inte skulle lägga mig i alla konstigheter jag blev indragen i, att det kunde bli farligt och att jag skulle hålla mig borta. Sedan slutade hon med sin traditionella förmaning: ”Det man inte lägger sig i, behöver man inte ta sig ur.”

Jag försvarade mig så gott jag kunde, men insåg innerst inne att hon hade rätt.

Så fortsatte hon att torpedera sakinnehållet i min berättelse – eller snarare Sigvards bekännelse – förskingringen, utpressningen, och gick med full maskin in på drönare och Ryssland, smugglingen och sanktionerna. Det höll inte, tyckte hon. Mina invändningar avspisade hon med att allt baserade sig på Sigvards antaganden, att han inte presenterat några som helst bevis för mig. Hon menade att han förmodligen bara haft ett behov av att prata med någon om vad som kunde hända honom om det trots allt brakade loss.

– Ja, sa jag till sist, men jag borde kanske råda honom att gå till polisen *innan* det brakar loss.